

مردی که ز عصر خود فراتر بود

همایش بزرگداشت استاد زریاب خویی

در اینکه حدیث شریف و حکیمانه (شَرَفُ الْمَكَانِ بِالْمَكِينِ) از وجود مقدس پیامبر اکرم (ص) روایت شده است، تقریباً جای تردید نیست، سخن گهرباری که بسیاری از حقیقتها را در خود نهفته دارد. آذربایجان چون دیگر بلاد مردخیز و عالم پرور ایرانی، مصداق بارز این حدیث گهربار نبوی است و از دیرباز به عنوان زادگاه زرتشت پیامبر، مقر پرستشگاههای شاهان ساسانی و محل بالیدن و پرورش دانشمندان، ادیبان، شعرای نامدار و سرداران بنام تاریخ ایران زمین، مشهور بوده است. عالمان بزرگی همچون: علامه طباطبایی، علامه امینی، استاد جعفری، دکتر محمدامین ریاحی، دکتر عباس زریاب و مجتهد عالیقدر آیت الله العظمی خویی... و مبارزان سرشناسی چون: ستارخان، باقرخان و خیابانی و همین طور شاعران و نوابغی همانند: خاقانی، نظامی، قطران و شمس تبریزی، و از معاصران استاد شهریار در حقیقت مثنی نمونه از خروار بوده و همگی در حکم مدعای این مطلب به شمارند.

روز شنبه ۱۲ مهرماه ۱۳۸۲ جلسه‌ای با حضور عده‌ای از استادان و پژوهشگران رشته‌های ادبی و پاره‌ای از مسئولان فرهنگی کشوری و استانی در مجتمع فرهنگی هنری خوی برگزار گردید. مسئولیت و اجرای این همایش را اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی، انجمن آثار و مفاخر استان آذربایجان غربی و همچنین فرمانداری، شهرداری و شورای اسلامی شهر خوی برعهده داشت.

سرود ملی و تلاوت آیاتی چند از قرآن مجید در ساعت ۹/۳۰ صبح آغازگر این همایش یک روزه بود. نخست فرماندار خوی با سخنرانی کوتاهی همایش را افتتاح کرد و پس از آن پیام وزیر محترم فرهنگ و ارشاد اسلامی توسط دبیر همایش، حجت الاسلام سپهری قرائت شد. در این پیام آقای مسجدجامعی علاوه بر تکریم شأن و مرتبه علمی دکتر زریاب خویی تأکید داشتند که این قبیل همایشها که در حقیقت در تجلیل بزرگان علم و دانش ایران عزیز است، باید در سطحی گسترده و ملی برگزار شود.

دبیر همایش، گزارش مختصری نیز از عملکرد چند ماهه دبیرخانه در خصوص پذیرش و بررسی علمی مقالات رسیده ارائه نمود. پس از ایشان فرزند ارشد مرحوم زریاب خویی، آقای حسین زریاب با ایراد سخنانی کوتاه و درخور، گرمابخش محفل انس پدر بزرگوارش گردید.

آیت الله موسوی بجنوردی، استاد حوزه و دانشگاه از دیگر سخنرانان افتتاحیه این همایش بود. ایشان نیز با ذکر بیاناتی شیوا در ارتباط با استاد فقید، یاد و خاطره او را گرامی داشتند. دکتر جلیل تجلیل، استاد دانشگاه تهران با مقاله (گستاخی شوریدگان در دریای جان) و با لحن و بیان آهنگین خویش سخنانی در بزرگداشت دوست و ادیب همشهری خود بیان داشت. دکتر سید محمود انوار از دیگر اساتید مدعو دانشگاه تهران به این جلسه بود که با سرودن ۲۰ بیت شیرین (بر وزن و سبک مثنوی معنوی) یاد استاد زریاب را گرامی داشت.

پس از ایشان دکتر فتح الله مجتبابی به دوران پنجاه ساله آشنایی و ارتباط خود با استاد زریاب اشاره کرد. وی در قسمتی از مطالب خود، از ایشان به عنوان جامع علوم عقلی و نقلی از دیدگاه عصر حاضر یاد کرد، سپس با ذکر خاطراتی گیرا و سودمند از زندگانی استاد، دقت علمی و همین طور تقوای دانشورانه کم نظیر و مثال زدنی آن یار سفر کرده را در زمینه تحقیق و پژوهش صمیمانه ستود.

از دیگر مقالات قرائت شده در این همایش می توان به این موارد اشاره کرد:

- دکتر علی محمد مؤذنی: (نگاهی به زندگانی علمی استاد زریاب)

- دکتر علی اشرف صادقی: (بررسی اهمیت دو اثر استاد زریاب: تصحیح و تحشیه الصیدنه ابوریحان بیرونی و ترجمه تاریخ ایرانیان و عربها در زمان ساسانیان، نوشته تئودور نولدکه)
- احمد سمیعی گیلانی: (بررسی آثار و ترجمه های استاد زریاب)

- دکتر فاطمه مدرسی: (استاد زریاب؛ پیر فضیلت و فرزاندگی)
- بهروز نصیری: (ناگفته هایی از زندگانی استاد زریاب خویی)
- سجاد آیدنلو: (استاد زریاب در قلمرو شاهنامه پژوهی)
- فرهاد طاهری: (از آذر فرنبغ تا علامه زریاب خویی)
- عدل پرور: (بررسی سیر زندگانی استاد زریاب)
- رحیم رئیسی نیا: (بررسی تقدیمیه های کتب اهدایی اساتید به استاد زریاب)

- پرویز یکانی زارع: (خوی، خاستگاه استادان علوم ادبی، عقلی و نقلی)

این همایش در شامگاه همان روز با اهدای لوح تقدیر و جوایز

مندرج استاد زریاب در دانشنامه‌های: ایران و اسلام (جهان اسلام)، دانشنامه تشیع و دانشنامه بزرگ اسلامی بود. با این یادآوری که نویسنده مقاله فقط به آثار چاپ شده استاد در دانشنامه‌های داخلی نظر داشته و مقالات چاپ شده در دایرة المعارف معروف ایرانیکا (زیر نظر دکتر احسان یارشاطر) مورد عنایت و تحقیق صاحب مقاله قرار نگرفته است. بر روی هم آقای طاهری در این جلسه اطلاعات سودمندی در زمینه سهم استاد زریاب در نهضت دایرة المعارف نویسی در ایران ارائه نمود.

به سخنرانان و دارندگان مقالات خاتمه یافت.

(۵) در مقاله آقای رحیم رئیسی نیا که درباره تقدیمیه‌های اساتید در سرآغاز کتب اهدایی به استاد زریاب (با تفحص در کتابخانه اهدایی ایشان) بود، نام این بزرگان قرائت گردید: دکتر شفیعی کدکنی، دکتر عبدالحسین زرین کوب، بهاءالدین خرمشاهی، دکتر محمدامین ریاحی، تقی زاده و...

(۶) آقای سجاد آیدنلو در ضمن مقاله «استاد زریاب در قلمرو شاهنامه پژوهی» سخنان مبسوط و محققانه دیگری نیز ایراد داشت. وی در این سخنرانی علاوه بر یادآوری حضور فعالانه استاد در بنیاد شاهنامه، به بررسی چهار مقاله از استاد زریاب که صرفاً در زمینه شاهنامه پژوهی به نگارش درآمده بود، پرداخت. عنوان مقالات استاد در زمینه شاهنامه فردوسی از این قرار است:

- فردوسی و طبری، که نخستین بار در مجموعه ارغمانی برای زرین کوب به چاپ رسیده است.
- افسانه فتح الحضر در منابع عربی و شاهنامه؛
- پیام شاهنامه دفاع از شرف ملی است؛
- نگاهی تازه به مقدمه شاهنامه؛

آیدنلو در ابتدای سخن، با خواندن این دوبیت که حسن ختام این گزارش نیز خواهد بود. حال و هوای ویژه‌ای به مجلس داد، به طوری که مورد استقبال و توجه گرم حاضران در همایش واقع گشت:

گه دهری و گه ملحد و کافر باشد
گه دشمن خلق و فتنه پرور باشد
باید بچشد عذاب تنهایی را

مردی که ز عصر خود فراتر باشد!
(دکتر شفیعی کدکنی)

در حاشیه همایش

از تذکار و یادآوری چند نکته اساسی در ارتباط با این همایش نمی‌توان چشم پوشید. چه به نظر نگارنده این سطور این موارد استحقاق تأکید و بزرگ‌نمایی را دارند:

(۱) از سنتهای پسندیده این همایش معرفی مختصر سخنرانان حاضر قبل از ارائه مقاله توسط هیأت رئیسه جلسه بود که طبعاً در شناساندن دارندگان اثر به مخاطبان حاضر در همایش نقش ارزنده‌ای داشت.

(۲) یادآوری اشاره نکته سنجانه وزیر محترم فرهنگ و ارشاد اسلامی در اینجا هم ضروری به نظر می‌رسد. چنانکه اشاره شد ایشان معتقد بودند که این همایش باید در سطحی گسترده و فراگیر برگزار شود تا صاحبان قلم و اندیشه در مجالی فراخ‌تر به معرفی این استاد عالی همت به نسل حاضر بپردازند.

(۳) بیشتر مقالات و سخنرانیها صرفاً در محور زندگانی استاد فقید تدوین یافته بود و در این همایش که علی‌القاعده باید همانند شخصیت مورد بحث، تحقیق و پژوهش سرفصل آن قرار می‌گرفت، همچنان جای بررسی و باز نمود چند و چون آثار علمی و محققانه استاد خالی به نظر می‌رسید. هر چند بعضی از مقالات تا حدی توانستند این خلأ را پر کنند، ولی اگر محور مباحث بر پایه تحلیل و بررسی آثار استاد بود، البته این گزارش می‌توانست از لونی دیگر بیاید.

(۴) مقاله سودمند آقای فرهاد طاهری در زمینه بررسی مقالات